

TOM IV, 1998

Nr. 1-2

REVISTA DE ARHIVISTICĂ

Editată de
Asociația Arhiviștilor "DAVID PRODAN
Cluj-Napoca

Tehnoredactare computerizată:

Mihai CUIBUS

Culegere:

Sorin CIUHUȚĂ, Silvia PEȘTEAN

Tiparul offset executat la Arhivele Naționale Cluj

de

Sorin CIUHUȚĂ

DOCUMENTE

ÎNTREGIRI LA *MONUMENTA RUSTICORUM IN HUNGARIA REBELLIVM ANNO MDXIV*

SZABADI Péter, W. KOVÁCS András

Documentul pe care îl publicăm aici este un izvor inedit, care provine dintr-un fond rămas până nu demult neordonat și care astfel nu a putut intra în marea culegere de documente privind răscoala țărănească din 1514.¹ El amintește lupta dintre Grigore Nagy (*Nagh*), viceban (vicecastelan) al Belgradului în anul 1514, și țăranii răsculați ai comitatelor sudice ale Ungariei medievale. Acest episod însă, amintit de document, nu a rămas necunoscut posterității: el este menționat și într-o cronică contemporană (*Memoria rerum...*) atribuită mult timp lui Antal Verancsics,² pe baza căreia, literatura de specialitate cunoștea principalele evenimente din zonă.³ Din cronică

¹ Fekete Nagy, Antonius – Kenéz, Victor – Solymosi, Ladislaus – Érszegi, Geisa: *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Budapest, 1979. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici II: Fontes 12). Cota documentului este: Arhivele Naționale, filiala Cluj, Colecția Documente medievale, Ordinul franciscanilor, nr. 1. Documentul nu a intrat încă nici în Fototeca Diplomatică a Colecției Antemohácsiana din Arhiva Națională Maghiară, Budapesta (Magyar Országos Levéltár, Mohács Előtti Gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény).

² Verancsics Antal: *Memoria rerum quae in Hungaria a nato rege Ludovico ultimo acciderunt, qui fuit ultimi Ladislai filius*. În: Szalai László (Ed.): *Verancsics Antal összes munkái*, vol. II. (*Monumenta Hungariae Historica 2: Scriptores*, vol. III). Pest, 1857. (În continuare: Verancsics: *Memoria rerum...*). Ediția modernă a acestei cronici, cu lămuriri referitoare la persoana autorului: Bessenyei József (Ed.): *1504–1566 Memoria rerum*. (Bibliotheca Historica). Budapest, 1981.

³ Pentru evenimentele din această regiune, vezi: Márki Sándor: *Dósa György*. (Magyar Történelmi Életrajzok. Red. Dézsi Lajos). Budapest, 1913, p. 378–389.

contemporană amintită aflăm și un alt nume al lui Grigore Nagy (*Nagh*), Krupczy.⁴ Acesta era viceban al cetății Belgrad⁵ (Nándorfehérvár, *Nandor Albense*), probabil ca familiar (slujitor de familie) al lui Imre Török,⁶ ban al Belgradului între 1505–1517, și – cum ne spune documentul – a participat la luptele cu turcii de la granițele regatului. Nu știm cât timp a ocupat funcția de viceban al Belgradului, dar în 1517 rudele sale știau că nu mai ocupă această funcție.⁷ El provenea dintr-o familie ardelenă, Budai din Șardu (Sárd)⁸ și era fiul lui Ștefan, jude al comitatului Cluj în 1493.⁹ Mai târziu, cel puțin între 1522 și 1527, a ocupat și funcția de comite al comitatului Cluj¹⁰ și a participat în campania voievodului Ioan Szapolyai din Muntenia, fiind amintit în legătură cu certurile privind împărțirea unor prăzi din Pitești.¹¹ Cariera sa exemplifică bine mobilitatea extraordinară a nobilimii medievale maghiare.

ANEXĂ:

19 septembrie 1514, Buda

Vladislav [al II-lea], regele Ungariei și Boemiei către Petru Beriszló, episcop de Veszprém, tezaurar, ban al Dalmației, Croației, Slavoniei și de Jajce, către

⁴ "Nagy Gergely, kit Krupczy Gergelynek hínak vala, és Oláh Balás fejevári vitézekkel és országos urak népével Nagy Antal ellen ... támada." Verancsics: *Memoria rerum...*, p. 8, nota nr. 1.

⁵ Pentru anul 1514: "Ujan ezkoron támada más pap, Borbás nevü, ki mind az Szerémsígen általa jöve Szalonkeménig. Onnat megtérvin, Péterváradján az Dunát általkelé, kezdé az nemes népet igin vágatni és karóra vonatni. Kinek ellene támada az magyar urak. Az deszpotné népét Szerémbol, az ráccokat felvivik, az fejevári vicebánokat Oláh Balást, Nagy Gergelyt, mind az alföldi hössökkel, és Péterváradján általkelének a Dunát, és kezök az ráccok mind az egész Bácsmegyét, Bodrog vármegyét égetni, mert az szegénsig, ki fíltiben, ki penig szabad akarát szerént mind keresztessi lött vala." Verancsics: *Memoria rerum...*, p. 7.

⁶ Török Imre de Enying, ban al Belgradului între 1505–1517. Despre Török Imre și familia sa vezi: Kis Bálint: «Erdély régi családai. Az enyingi Török család». În: *Turul*, 11 (1893), p. 22–27; Áldásy Antal: «Az enyingi Török család czimeres levele 1491-ből». În: *Turul*, 15 (1897), p. 33–34; Daróczi Zoltár: «Néhány dunántuli család eredete és leszármazása». În: *Turul*, 26 (1908), p. 84–86; Csérgeő Géza: «A Török családok». În: *Turul*, 10 (1892), p. 29–31; Bessenyei József: *Enyingi Török Bálint*. Budapest, 1994, (în continuare: Bessenyei: *Török Bálint*) p. V–VI.

⁷ Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*. I (1289–1484) – II (1485–1556). A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II: Forráskiadványok 17. Budapest, 1990. (în continuare: KmJkv) II. nr. 3638 (20 oct. 1517). Ca fost viceban al Belgradului este amintit și în 1519: KmJkv nr. 3715 (23 martie 1519).

⁸ KmJkv nr. 3016 (6 mai [1497]).

⁹ KmJkv nr. 2872 (14 iunie 1493).

¹⁰ KmJkv nr. 3871 (29 aug. 1522), nr. 4172 (12 ian. 1527).

¹¹ KmJkv nr. 4267 (15 aug. [1529?]), nr. 4268 (18 aug. [1529?]). În 11 aprilie 1543 este amintit deja ca fiind mort (KmJkv nr. 4783).

vicetezaurarul ei, cămăraşului sării din Turda şi tuturor urmaşilor lor în funcţii. Deoarece Grigore Nagh, viceban al cetăţii Belgradului, în absenţa banului, a apărut cetatea de ţărani răsculaţi şi pentru că şi-a dovedit de mai multe ori fidelitatea în luptele de la graniţele ţării cu turcii, îi conferă anual sare în valoare de o sută florini de la cămara de sare din Turda. Respectarea acestui ordin este obligatorie şi pentru fiul său, regele Ludovic.

Wladislaus dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris, reverendo in Christo patri domino Petro Beryzlo, episcopo ecclesie Wesprimiensis, thesaurario nostro ac regnorum nostrorum Dalmatie, Croatie et Sclavonie ac Jayeze bano, eiusque vicethezaurario futurisque aliis omnibus thesaurariis nostris pro tempore constitutis et constituendis necnon comitibus salium camere nostre Thordensis presentibus scilicet et futuris, salutem et gratiam!

Quum fidelis noster egregius Gregorius Nagh vicebanus castrî nostri Nandor Albensis in isto preterito tumultu atque seditione rusticorum et hominum popularium, in qua pene omnes a fide et fidelitate nobis et Sacre Corone debita defecerant, magna animi magnitudine et ingenii dexteritate, castrum nostrum Nandor Albense in absentia supremorum banorum, maxima in omnium rerum, precipue tamen fidei et fidelitatis penuria civitatibus omnibus circumadacentibus a fide deficientibus nobis et Sacre Corone istius regni conservaverit et a tumultu illorum sceleratorum hominum eliberaverit. Et non solum in isto preterito tumultu, verum aliis quoque temporibus, in confinibus huius regni nostri contra infideles Thurecos non contempnenda nobis et universo regno exhibuerit servicia. Volentes igitur huiusmodi servicia sua aliquo premio afficere et prosequi in eorum serviciorum recompensam (!) vita eius durante centum florenorum sales quotannis eidem in predicta camera nostra Thordensi deputandos esse duximus prout per presentes etiam deputamus. Quocirca fidelitati vestre serie presentium strictissime committimus et mandamus quatinus quo ad predictus Gregorius Nagh vixerit singulis annis dictos centum florenos sales in prelibata camera nostra Thordensi non expectata alia superinde nostra aut aliorum quorumcunque officialium nostrorum instructione, modis omnibus eidem reddere, enumerare et restitui facere debeatis et teneamini. Et per hec omnia serenissimum principem dominum Lodovicum regem, filium nostrorum charissimum, donec prenotatus Gregorius Nagh vixerit paterna qua fungimur auctoritate obligatum et astrictum esse volumus. Secus igitur in hoc nulla ratione facere presumnatis, presentibus perlectis exhibendi restitutis.

Datum Bude, feria tertia proxima ante festum beati Mathei apostoli, anno Domini millesimo quingentesimo decimo quarto.

<Sub text, de o altă mână contemporană:> Relatio magnifici domini Moysis, magistri curie regie maiestatis.

<Pe verso, de o mână de la sfârşitul secolului al XVIII-lea:> Numero 318. Nandor fejer vari vice Baan Nagy Gergely donatioja száz forint ára soknak ki adássárul az Thordai aknáktul Annuatim in Anno 1514. László királytul.

(Original, hârtie, cu pecete fixată în document şi cu hârtie protectoare. DJAN Cluj, Colecţia Documente medievale, Ordinul franciscanilor, nr. 1).